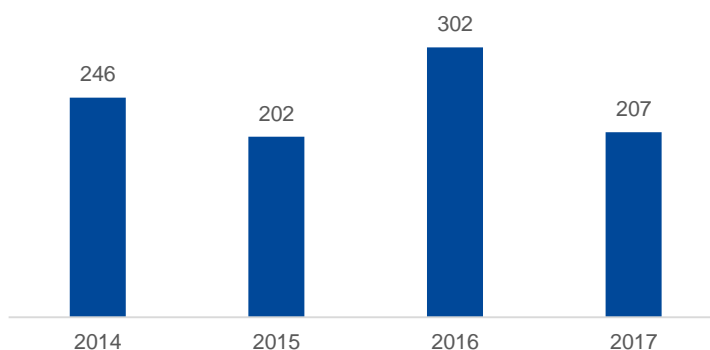

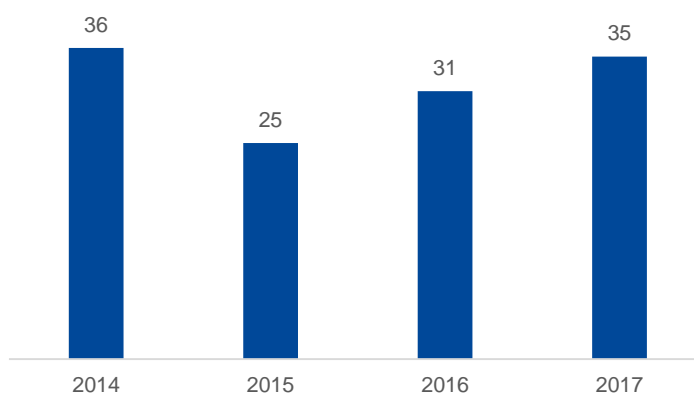
2018. gads Satversmes tiesā

2018. gads Latvijas Republikas Satversmes tiesā ("Satversmes tiesa") bijis visnotaļ ražīgs – pēc publiski pieejamās informācijas Satversmes tiesā līdz 2018. gada decembrim saņemtas vismaz 165 konstitucionālās sūdzības (pieteikumi par lietas ierosināšanu), no kurām tikai aptuveni desmitā daļa ir rezultējies ierosinātās lietās, kas šobrīd tiek sagatavotas vai gaida izskatīšanu Satversmes tiesā. Līdzīga noslodze Satversmes tiesā bija vērojama arī iepriekšējos gados:

Pieteikumu skaits 2014 - 2017

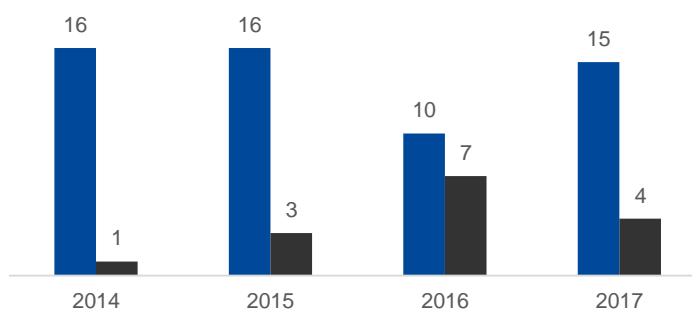
Ierosināto lietu skaits 2014 - 2017

[Avots - Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2017](#)

Tāpat, līdz šim 2018. gadā Satversmes tiesa taisījusi 23 spriedumus – nedaudz vairāk lietās kā iepriekšējos gados:

Izskatīto lietu skaits 2014 - 2017
(spriedumi un lēmumi par tiesvedības izbeigšanu lietā)

[Avots - Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2017](#)

Daži no nozīmīgākajiem Satversmes tiesas 2018. gadā taisītajiem spriedumiem un tajos ietvertās atziņas apkopotas zemāk.

PVN pārmaksas pārcelšanas kārtība neatbilst personas tiesībām uz īpašumu

Satversmes tiesa 2018. gada 11. aprīlī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2017-12-01, secinot, ka tiesību normas, kas noteica PVN pārmaksas pārcelšanas kārtību neatbilst Satversmes 105. pantā nostiprinātajām tiesībām uz īpašumu.

Apstrīdētās normas:

Likuma "Par pievienotās vērtības nodokli" (redakcijā no 2010. gada 1. janvāra līdz 2012. gada 31. decembrim) 12. panta 12.³ daļa:

Valsts ieņēmumu dienests, veicot nodokļu administrēšanas pasākumus, 30 dienu laikā pēc tam, kad saņemta nodokļa deklarācija par taksācijas periodu, pārceļ apstiprināto pārmaksāto nodokļa summu uz nākamo taksācijas periodu līdz taksācijas gada beigām, sedzot nākamajos taksācijas periodos valsts budžetā maksājamo nodokļa summu.

Likuma "Par pievienotās vērtības nodokli" 12. panta 12.⁵ daļa:

Ja apliekamajai personai pēc šā panta 12.⁴ daļā minētās pārmaksātās nodokļa summas novirzīšanas joprojām ir pārmaksātā nodokļa summa, to pārceļ uz nākamajiem taksācijas periodiem atbilstoši šā panta 12.³ daļā noteiktajam.

Augstāka juridiska spēka norma:

Satversmes 105. pants:

Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu [..]

Lietas fakti:

Lietā Satversmes tiesā tika ierosināta pēc Augstākās tiesas pieteikuma, kura izskatīja kādu administratīvo lietu par nodokļu maksātāja lūgumu atzīt par prettiesisku VID ģenerāldirektora lēmumu, ar kuru, pamatojoties uz apstrīdētajām normām, nodokļu maksātāja PVN pārmaksa tika pārcelta uz nākamo taksācijas periodu līdz taksācijas gada beigām.

Kā norādīja Augstākā tiesa – saskaņā ar apstrīdētajām normām PVN pārmaksa varēja tikt atmaksāta pēc 10 mēnešiem no tās rašanās brīža vai pat vēlāk. No Eiropas Savienības Tiesas (EST) prakses izriet, ka šāds termiņš nav vērtējams kā

saprātīgs. Augstākās tiesas ieskatā PVN pārmaksas pārcelšanas kārtība neatbilstot nodokļu neitralitātes principam - tās radītais nodokļu maksātāja pamattiesību ierobežojums neesot samērīgs ar sabiedrības ieguvumu no tās.

Satversmes tiesas secinājumi:

Satversmes tiesa norādīja, ka nodokļu tiesību jomai ir raksturīga zināma likumdevēja rīcības brīvība, kas, paredzot kārtību, kādā nodokļu maksātājam atgriežama PVN pārmaksa, ir tomēr ierobežota saskaņā ar **PVN neitralitātes principu - PVN pārmaksas atgriešanas kārtība nedrīkst radīt nodokļu maksātājam finanšu slogu**. Primāri PVN pārmaksa atgriežama saprātīgā termiņā; ja tas nav iespējams – radītais finanšu slogs ir jāatlīdzina, samaksājot nokavējuma procentus.

Ņemot vērā, ka, pamatojoties uz apstrīdētajām normām, valsts uz laiku ir tiesīga paturēt nodokļa maksātāja finanšu līdzekļus, liedzot ar tiem brīvi rīkoties, nodokļu maksātājam tiek ierobežotas Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības uz īpašumu.

Satversmes tiesas ieskatā pamattiesību ierobežojums ir bijis noteikts ar likumu, t.i. apstrīdētajām normām. Tāpat, apstrīdētajām normām ir bijis leģitīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība. Tomēr, Satversmes tiesas ieskatā apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums nav bijis samērīgs – **atsaucoties uz EST praksi, Satversmes tiesa norādīja, ka saprātīgs PVN pārmaksas atgriešanas termiņš ir trīs mēneši, savukārt saskaņā ar apstrīdētajām normām šis termiņš var pārsniegt pat vienu gadu, kas nav samērīgi**. Tādējādi, apstrīdētās normas tika atzītas par neatbilstošām Satversmes 105. pantā noteiktajām tiesībām uz īpašumu.

Kā norādīts spriedumā, neskatoties uz to, ka apstrīdētās normas jau ir zaudējušas spēku, tās joprojām var tikt piemērotas jau iesāktā, bet vēl nenoslēgtā administratīvajā tiesvedībā, izvērtējot uz to pamata pieņemto VID lēmumu tiesiskumu. Tādēļ **attiecībā uz visām personām, kurām tika piemērotas apstrīdētās normas un kuras ir uzsākušas savu tiesību aizsardzību Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā**, bet attiecībā uz kurām administratīvais process vēl nav noslēdzies, apstrīdētās normas tiktāl, ciktāl tās nenodrošina PVN pārmaksas atgriešanu nodokļu maksātājam saprātīgā termiņā, ir **atzīstamas par spēkā neesošām no to spēkā stāšanās brīža**.

OCTA likuma norma, kas piešķir apdrošinātājam tiesības celt regresa prasību pret transportlīdzekļa vadītāju neatbilst personas tiesībām uz īpašumu

Satversmes tiesa 2018. gada 6. jūnijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2017-21-01, atzīstot, ka Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma (OCTA likums) norma, kas piešķir apdrošinātājam saskaņotā paziņojuma neiesniegšanas gadījumā tiesības celt regresa prasību pret transportlīdzekļa vadītāju, kas ceļu satiksmes negadījumā nodarījis zaudējumus trešajai personai, neatbilst Satversmes 105. pantā noteiktajām personas tiesībām uz īpašumu.

Apstrīdētā norma:

OCTA likuma 41. panta pirmās daļas 1. punkta "d" apakšpunkts:

Apdrošinātājs ir tiesīgs iesniegt regresa prasību pret transportlīdzekļa vadītāju, kas ceļu satiksmes negadījumā nodarījis zaudējumus trešajai personai, ja tas nav iesniedzis aizpildītu saskaņoto paziņojumu šajā likumā noteiktajā kārtībā vai nav sniedzis informāciju par ceļu satiksmes negadījuma apstākļiem apdrošinātājam pēc tā pieprasījuma.¹

¹ 2017. gada 14. decembrī tika pieņemti un 2017. gada 16. decembrī stājās spēkā grozījumi OCTA likumā, izsakot 41. panta pirmās daļas 1. punkta "d" apakšpunktu jaunā redakcijā, paredzot, ka saskaņots paziņojums jāiesniedz apdrošinātājam tikai pēc tā pieprasījuma.

Augstāka juridiska spēka norma:

Satversmes 105. pants:

Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.

Lietas fakti:

Lietā Satversmes tiesā tika ierosināta pēc kādas fiziskas personas pieteikuma, kura esot izraisījusi ceļu satiksmes negadījumu (CSN), nodarot zaudējumus trešajai personai. CSN radušos zaudējumus trešajai personai atlīdzinājis apdrošinātājs. Lai arī CSN iesaistītās personas aizpildījušas saskaņoto paziņojumu, pieteikuma iesniedzēja, pretēji OCTA likumā noteiktajam, apdrošinātājam to neiesniedza. Apdrošinātājs, pamatojoties uz apstrīdēto normu, vērsās tiesā ar regresa prasību pret pieteikuma iesniedzēju. Tiesa prasību apmierināja un piedzina no pieteikuma iesniedzējas zaudējumu atlīdzību.

Pieteikuma iesniedzējas ieskatā apstrīdētā norma ierobežo viņas tiesības uz īpašumu, jo pienākums atlīdzināt apdrošinātājam visus zaudējumus, kurus tas cietis sakarā ar apdrošināšanas atlīdzības izmaksu, samazina pieteikuma iesniedzējas naudas līdzekļu apjomu.

Satversmes tiesas secinājumi:

Satversmes tiesa sākotnēji atzina, ka, lai arī apstrīdētā norma ir zaudējusi spēku, tiesvedības turpināšana lietā ir nepieciešama, lai tiktu nodrošināta pieteikuma iesniedzējas pamattiesību aizsardzība, izskatot lietu pēc būtības.

Tāpat, Satversmes tiesa norādīja, ka nav šaubu, ka apstrīdētā norma ierobežo pieteikuma iesniedzējas tiesības uz īpašumu; to apliecina arī vienveidīgā apstrīdētās normas piemērošanas prakse.

Lai arī Satversmes tiesas ieskatā konkrētais pamattiesību ierobežojums ir bijis noteikts ar likumu un tam ir bijis leģitīms mērķis – citu personu tiesību aizsardzība, apstrīdētā norma nevar tikt uzskatīta par samērīgu. Satversmes tiesa atzina, ka likumdevējs nav pienācīgi izvērtējis tādu alternatīvu līdzekļu esamību, kas būtu saudzīgāki, t.i. apdrošinātā pamattiesības aizskartu mazāk, bet arī apdrošinātājam neuzliktu nesamērīgi lielu slogu. **Satversmes tiesas ieskatā pastāv saudzējošāks leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzeklis. Apdrošinātājam papildu noteiktais pienākums pieprasīt aizpildītu saskaņotā paziņojuma eksemplāru apdrošinātā pamattiesības aizskar mazāk, vienlaikus neuzliekot nesamērīgi lielu slogu apdrošinātājam.** Tas, Satversmes tiesas ieskatā, ir uzskatāms par saudzējošāku līdzekli, ar kuru leģitīmo mērķi var sasniegt tādā pašā kvalitātē.

Nemot vērā minēto, Satversmes tiesa atzina apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 105. pantā nostiprinātajām tiesībām uz īpašumu. Lai arī apstrīdētā norma kopš 2017. gada 16. decembra vairs nav spēkā, tā ir tikusi piemērota tiesā laikā, kad bija spēkā, vai būtu jāpiemēro tiesā jau uzsāktā tiesvedībā, tādējādi aizskarot arī citām personām Satversmes 105. pantā noteiktās pamattiesības. Lai tās aizsargātu, **Satversmes tiesa noteica, ka apstrīdētā norma attiecībā uz personām, kurām tā tikusi piemērota tiesā vai tā būtu jāpiemēro tiesā jau uzsāktā tiesvedībā, zaudē spēku no šo personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža**

Pienākums prasības pieteikumā civillietā norādīt atbildētāja deklarēto dzīvesvietu atbilst tiesībām uz privāto dzīvi

2018. gada 11. oktobrī Satversmes tiesa pieņēma spriedumu lietā Nr. 2017-30-01, atzīstot, ka Civilprocesa likumā (CPL) noteiktais pienākums prasības pieteikumā civillietā norādīt atbildētāja deklarēto dzīvesvietu atbilst tiesībām uz privāto dzīvi.

Apstrīdētās normas:

CPL 26. panta pirmā daļa:

Prasību pret fizisko personu ceļ tiesā pēc tās deklarētās dzīvesvietas.

CPL 128. panta otrās daļas 1.² punkta pirmais teikums:

Prasības pieteikumā norādāms:

atbildētāja, trešās personas vārds, uzvārds, personas kods, deklarētā dzīvesvieta un deklarācijā norādītā papildu adrese, bet, ja tādas nav, — dzīvesvieta.

CPL 132. panta pirmās daļas 6. punkts:

Tiesnesis atsakās pieņemt prasības pieteikumu, ja:

6) lieta nav piekritīga šai tiesai.

Augstāka juridiska spēka norma:

Satversmes 96. pants

Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.

Lietas fakti:

Lietā Satversmes tiesā tika ierosināta pēc Augstākās tiesas pieteikuma. Augstākā tiesa izskatīja administratīvo lietu, kuras ietvaros kāda biedrība lūdza tiesu uzlikt par pienākumu Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei izsniegt informāciju par dažu publisko personu - bijušo un pašreizējo Ministru kabineta locekļu - deklarēto dzīvesvietu, pamatojot to ar vēlmi vērsties vispārējās jurisdikcijas tiesā ar prasības pieteikumu pret šīm personām. Lai vērstos tiesā ar civilprasību ir nepieciešams noskaidrot iespējamā atbildētāja dzīvesvietu, lai norādītu to prasības pieteikumā un vērstos tiesā pēc piekritības.

Augstākās tiesas ieskatā, apstrīdētās normas ierobežo personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Apstrīdētās normas, ciktāl tās pieprasa iespējamā atbildētāja dzīvesvietas datu apstrādi, pārkāpjot iespējamajam atbildētājam civillietā Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Apstrīdēto normu mērķi varētu sasniegt citiem līdzekļiem – pieļaujot prasības celšanu pēc atbildētāja darbavietas vai studiju vietas.

Satversmes tiesas secinājumi:

Sākotnēji Satversmes tiesa secināja, ka nav nepieciešams nošķirt publiskas personas no citām personām. Tāpat, Satversmes tiesa norādīja, ka izskatāmajā lietā ir jāņem vērā ne tikai Satversmes 96. pants un tiesības uz privāto dzīvi, bet arī Satversmes 92. pants un tajā nostiprinātās tiesības uz taisnīgu tiesu, kuras cita starpā aptver tiesības uz pieeju tiesai.

Ņemot vērā, ka informācijas par fiziskās personas deklarēto dzīvesvietu izsniegšana, saņemšana un norādīšana prasības pieteikumā (saskaņā ar apstrīdētajām normām) ir uzskatāma par personas datu apstrādi un dati par personas deklarēto dzīvesvietu ir tādi dati, kas saistīti ar personas privāto dzīvi, apstrīdētās normas ierobežo Satversmē noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

Nešaubīgi, konkrētais pamattiesību ierobežojums ir noteiks ar likumu, t.i. apstrīdētajām normām; tāpat, ierobežojumam ir leģitīms mērķis – citu personu tiesību aizsardzība. **Tāpat, kā to atzina Satversmes tiesa, nav pamata uzskatīt, ka Augstākās tiesas piedāvātā alternatīva - prasības celšana pēc personas darbavietas vai studiju vietas adrese - būtu saudzējošāks līdzeklis nekā tās**

ceļšana pēc deklarētās dzīvesvietas adreses. Latvijā ir radīta sistēma saskaņā ar kuru adresātam ir pienākums būt sasniedzamam deklarētās dzīvesvietas adresē vai deklarācijā norādītajā papildu adresē. Šāda pienākuma nav attiecībā uz tās darba vai studiju vietu. Turklāt, ja šādas vietas adrese būtu zināma, pastāvētu risks, ka sūtījuma saturs kļūst zināms trešajām personām. Tāpat, personām ne vienmēr ir kāda konkrēta darbavietas adrese un darba devēja oficiālā adrese ne visos gadījumos ir tā vieta, kur darbinieks pastāvīgi uzturas un veic savus darba pienākumus.

Satversmes tiesa secināja, ka potenciālā atbildētāja civillietā pamattiesības uz savu datu aizsardzību saduras ar citas personas pamattiesībām uz savu tiesību aizsardzību taisnīgā tiesā civilprocesa ietvaros. Respektīvi, ir vērojama sadursme starp Satversmē garantētajām tiesībām un taisnīgu tiesu un tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Izvērtējot minētās sekas un norādīto pamattiesību sadursmi, **Satversmes tiesa atzina, ka labums, ko no potenciālā atbildētāja pamattiesību ierobežojuma gūst sabiedrība, ir lielāks par viņa pamattiesībām nodarīto kaitējumu.** Tādējādi apstrīdētajās normās noteiktais personas pamattiesību ierobežojums ir samērīgs un atbilst Satversmes 96. pantā noteiktajām tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību.

Citi nozīmīgi spriedumi 2018. gadā

2018. gadā Satversmes tiesa pieņēmusi spriedumus arī citās nozīmīgās lietās.

Tā, piemēram, 2018. gada 26. aprīlī Satversmes tiesa pieņēma spriedumu lietā Nr. 2017-18-01, atzīstot, ka tiesību normas, kas jaunizveidotām draudzēm liedz izveidot reliģisko savienību (baznīcu) pirms desmit gadiem ilga pārreģistrācijas perioda beigām vai ja attiecīgajā konfesijā viena baznīca jau ir reģistrēta, neatbilst Satversmes 99. pantā nostiprinātajām pamattiesībām uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību, kā arī Satversmes 102. pantā ietvertajām pamattiesībām apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās.

2018. gada 18. oktobrī Satversmes tiesa taisīja spriedumu lietā Nr. 2018-04-01, secinot, ka tiesību norma, kas paredz kārtību, kādā izbeidzas nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes maksāšanas pienākums par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi, atbilst Satversmes 105. pantā noteiktajām personas tiesībām uz īpašumu.

Ļoti interesants Satversmes tiesas spriedums tika taisīts arī lietā Nr. 2017-28-0306, kurā Satversmes tiesa secināja, ka tiesību norma, kas reglamentē kārtību, kādā nekustamā īpašuma nodokļa maksātājam Rīgā piemēro samazinātās nodokļa likmes, ja īpašumā ir deklarēta ārzemnieka dzīvesvieta, neatbilst Satversmes 91. pantā nostiprinātajām tiesībām uz vienlīdzību likuma un tiesas priekšā, un diskriminācijas aizliegumam.

Sagaidāmie Satversmes tiesas spriedumi

2018. gadā Satversmes tiesā ierosinātas vairākas nozīmīgas lietas, kuru izskatīšana pēc būtības ir tikai sagaidāma.

Tā, piemēram, Satversmes tiesai būs jāvērtē vai tiesību norma, kas aizliedz ierīkot spēļu zāles atsevišķās Rīgas vēsturiskā centra teritorijās, atbilst Satversmes 105. pantā noteiktajām tiesībām uz īpašumu.

Satversmes tiesā ierosināta arī lieta par tiesību normām, kuras ārvalstī dzīvojoša bērna aizbildnim liedz saņemt valsts sociālo pabalstu par bērna uzturēšanu, un to atbilstību Satversmē nostiprinātajām tiesībām uz vienlīdzību likuma un tiesas priekšā, un diskriminācijas aizliegumam (Satversmes 91. pants), kā arī tiesībām uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos (Satversmes 109. pants).

Tāpat, Satversmes tiesā ierosināta lieta par tiesību normām, kas paredz darba līguma noslēgšanu ar augstskolas akadēmiskajā amatā ievēlētu personu uz noteiktu laiku, un to atbilstību Satversmes 106. pantā nostiprinātajām pamattiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.

**COBALT
EKSPERTI**

**Lauris
Liepa**

Vadošais partneris,
zvērināts advokāts

**Toms
Krūmiņš**

Konsultants